

Халықаралық ғылыми-практикалық конференция
«Қазақстандағы практикалық психологияның қалыптасу тарихы мен даму перспективасы»

дамуы	208
<i>Бейсенова Ж.Ж., Жусипова Ж.К.</i>	
Қазіргі еңбек нарығындағы жеке тұлға	213
<i>Бекова Ж.К.</i>	
Кросс - культурное консультирование как один из важных направлений психотерапевтической поддержки адаптации мигрантов	217
<i>Беленко О.Г., Нурмухамбетова К.М.</i>	
Эмоциональные нарушения в старшем дошкольном возрасте и их коррекция	223
<i>Бердалықызы Ә., Карабалина А.А., Жубандықова М.К.</i>	
Психолингвистические условия развития речевой деятельности у дошкольников	228
<i>Бердібаева С.Қ., Аязанова А., Санар А., Сейдеқали Ж.</i>	
Қарым-қатынасты реттеудегі трансактілі анализ	233
<i>Болтаева Ә.М.</i>	
Қазақстан республикасындағы заңгер мамандарды кәсіби даярлау жүйесінің психологиялық негіздері	238
<i>Булатбаева А.Ә., Маханова П.Ш.</i>	
Пәнді оқыту нәтижелерін бақылау мен бағалау	243
<i>Ганиева Ш.Ш.</i>	
Особенности психологической подготовки сотрудников противопожарных частей	248
<i>Дербісалиева А.</i>	
Мінез-құлқында ауытқуы бар жеткіншектердің психологиялық ерекшеліктері	251
<i>Джумажанова Г.К., Ақылбаева Г.К.</i>	
Өзін-өзі тәрбиелеу үрдісінде зейін қасиеттерін дамытуды ұйымдастыру	256
<i>Джумажанова Г.К., Дакина Г.Т.</i>	
Психологиядағы тұлғаның эмоционалдық аймағының дамуы	261
<i>Джумажанова Г.К., Орынғалиева Ш.О.</i>	
Студенттердің кәсіби өзін-өзі анықтау мәселерінің психологиялық ерекшеліктері	266
<i>Дильманова Г.К.</i>	
Жеткіншектердің аутодеструктивті мінез-құлқын психологиялық зерттеу мәселелері	271
<i>Ержанова З.А., Дүйсенбеков Д.Д.</i>	
Жастардың құндылықтары мен құндылық бағдарларының психологиялық ерекшеліктері	276
<i>Ефименко В.А., Кабакова М.П.</i>	
Психологические особенности удовлетворенности браком в молодой супружеской паре в зависимости от факта совместного проживания с родителями	279

**Халықаралық ғылыми-практикалық конференция
«Қазақстандағы практикалық психологияның қалыптасу тарихы мен даму перспективасы»**

<i>Жақыпов С.М., Шерьязданова Х.Т., Сақтағанова Т.С.</i>	
Этнопсихологиялық зерттеулерде жобалау әдістерінің қолданылуы	286
<i>Жарықбаев К.Б., Шилбаева М.С.</i>	
Психологиялық көзқарас бойынша поэзия деген не?	291
<i>Закиева А.Ж., Аймағанбетова О.Х.</i>	
Assessment and Development Center	296
<i>Игибаева А.У., Нұрмұхаметова Р.А.</i>	
Отбасы және оның бала тұлғасының қалыптасуына әсері	304
<i>Изтурганова А.</i>	
Телебағдарлама тұлға әлеуметтенуінің басты факторы ретінде	309
<i>Исатаева Б.Б., Утеуова А.А., Сатығалиева Г.Б.</i>	
Корпоративті мәдениетті қалыптастыру барысындағы тренингтер	313
<i>Каденов Е.Т.</i>	
Толық емес отбасы жағдайының балалардың өзіндік бағалауына әсерін педагогикалық-психологиялық талдау	317
<i>Қалымбетова Э.К., Қарашев С.И., Баймолдина Л.О.</i>	
Жас маман тұлғасының кәсіби мотивациясының факторлары және психологиялық ерекшеліктері	323
<i>Қапбасова Г.Б., Кабакова М.П.</i>	
Социально-психологическое исследование проблем личности осужденного	328
<i>Қарабалина А.А., Наурзалина Д.Г., Аймағанбетова О.Х.</i>	
Психологические факторы формирования этнической толерантности	334
<i>Ким Л.М.</i>	
Человеческие проявления агрессии	338
<i>Красник А.</i>	
Комплексный подход при изучении личностных особенностей наркозависимых	344
<i>Кудайбергенова Г.К., Кудайбергенова С.К.</i>	
Исследование агрессивности и тревожности в старшем подростковом возрасте (на примере школьников г. Алматы)	350
<i>Қунапбаева М.Н., Бекенова А.С., Мамбетова С.К.</i>	
Выявление специальных способностей у детей при отборе в специализированные школы	357
<i>Лоторева М.А.</i>	
Особенности школьной дезадаптации подростков	361
<i>Минасинова А.Р., Тілеуқұлова П.Р.</i>	
Ата-ана мен жеткіншек арасындағы қарым-қатынастың психологиялық мәселелері	367
<i>Молдахметова Г.М.</i>	
Психологиялық мәдениет – болашақ педагог-психолог мамандардың кәсіби маңызды қасиеті ретінде	372

**Халықаралық ғылыми-практикалық конференция
«Қазақстандағы практикалық психологияның қалыптасу тарихы мен даму перспективасы»**

3. Личко А.Е. Типы акцентуаций характера и психопатий у подростков. М.: Эксмо-Пресс, 1999. – 416 с.
4. Зотов М.В. Суицидальное поведение: механизмы развития, диагностика, коррекция. СПб.: Речь, 2006.
5. Ефремов В. С. Основы суицидологии. - СПб.: «Диалект», 2004.
6. Психология здоровья, Под ред. Г.С. Никифорова, СПб: Питер, 2003, 607 с.
7. Лашин, В. Е. Педагогическая превенция аутодеструктивного поведения молодежи: историко-социологический аспект:– М. : МСЭИ, 2006.

Мақалада жеткіншектердің аутодеструктивті мінез-құлықын психологиялық зерттеу мәселелері негізделген. Аутодеструктивті мінез-құлықтың пайда болу себептері мен алдын алу шаралары көрсетілген.

В статье обоснованы психологические проблемы аутодеструктивного поведения подростков. Рассмотрены причины проявления аутодеструктивного поведения подростков и пути их решения.

In the article psychological problems are reasonable autodestructive behavior of teenagers. Reasons of display of autodestructive behavior of teenagers and way of their decision.

**ЖАСТАРДЫҢ ҚҰНДЫЛЫҚТАРЫ МЕН ҚҰНДЫЛЫҚ
БАҒДАРЛАРЫНЫҢ ПСИХОЛОГИЯЛЫҚ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ**

*Ержанова М.Ж.,
Дүйсенбеков Д.Д.*

Қазіргі күні әлемде көптеген өзгерістер болып жатыр. Сана «көтерілді», ал рух, адамгершілік пен сенім құлады, адамға адамгершілік жетіспеуде. Қазіргі күнгі қоғамның трансформациясы адамдардың, әсіресе жастардың құндылықтар жүйесі мен құндылықтар бағдарлары мәселелерін айналып өте алмайды. Құндылықтар мәселесіне бейімделу түрлі бағыттағы зерттеушілердің қызығушылығын әрқашан да тудыруда (С.Ф. Анисимов, М.И. Бобнева, Б.С. Братусь, Ф.Е. Василюк, Е.И. Головаха, Е.В. Шорохова), себебі дәл сол құндылықтар ұжымдық және индивидуалды таңдаудың өзіндік детерминанттары болып, тұлғаның даму перспективаларымен қатар, қоғамның жалпы дамуын анықтайды [2]. Сондықтан, өмір сүріп және өзін сақтап қалу үшін, адамдардың алдында ескі құндылықтарды қайта қарап, жаңаларын табу қажеттілігі тұр.

Сонымен байланысты әлеуметтік-демографиялық топтардың бірі ретінде, өзінің көптігімен, ойлау иілгіштігімен, шығармашылық ойлауларының ерекшелігімен, қоғамдық қатынастарда маңызды субъект болу қабілеттері мен дағдыларымен ерекшеленетін жастарға деген теориялық және практикалық қызығушылық бекер емес. Жастар ең мобильді әлеуметтік топ ретінде

қоғамдық қатынастар жүйесіне ене отырып, оларды өзгертіп, қоғамға жаңа құндылықтарды, олардың болашақтағы даму бағытын анықтай отырып енгізеді.

Көптеген зерттеулер бойынша жастар арасында, бір жағынан, дәстүрлі құндылықтардың маңыздылығы сақталады; ал басқа жағынан – либералды (батыстық) құндылықтар әсері күшееді. Сондықтан, ғылыми практикалық зерттеулерде жастар, олардың құндылық сферасы мәселелерін қарастыру қажеттілігі туындап тұр [1].

Құндылықтар ең алдымен, адамның іс-әрекетінің қабылдауының реттеушісі болып табылады, ал басқа жағдайларда: қарым-қатынас, нормалар, идеалдар, ар-намыстық іс-әрекеттердің бағасы ретінде болуы мүмкін [2].

М. Рокич құндылықтардың екі түрін ажыратады – терминалды және инструменталды [7].

Тұлғалық құндылықтар арасындағы ерекше топты тұлға үшін нақты бір өмірлік максаттардың басымдылығын бейнелейтін терминалды құндылықтар немесе құндылықтар-максаттар құрайды. Тұлғаның әлеуметтену үдерісі барысында, әлеуметтік әлемді тану үдерісімен қатар құндылықтар құрылымы қалыптасады. Алайда барлық тәжірибе тұлғамен ұғынылып, рефлексияланбайды, сондықтан, көптеген зерттеушілер тұлғаның құндылықтары ұғынылған немесе аздап ұғынылған болып табылады [5].

Ю.А. Шерковин құндылықтар тәжірибенің арқасында сана деректері болады. Тәжірибе табиғаты әлеуметтік және индивидуалды болғандықтан, құндылықтар да екілік сипатқа ие болады. Ю.А. Шерковинаның ойынша, әлеуметтік құндылықтар екілік мағынаға ие. Біріншіден, олар адамдарға баға беріп, өзінің көз қарасын білдіруге мүмкіндік беретін, олардың санасындағы бағдарларды қалыптастыру мен сақтауға негіз ююлып табылады. Солайша олар сананың бөлігі болады. Екіншіден, құндылықтар мінез-құлық және іс-әрекеттің мотивтері ретінде жүреді, себебі әлемдегі адамның бейімделуі және белгілі максаттарға жетуге ұмтылулары тұлғалық құрылымға кіретін құндылықтармен сәйкестендіріледі [6].

Құндылықты бағдарлар әдетте индивидуалды құндылықтар ретінде қарастырылады және «құндылықтар» мен «құндылықты бағдарлар» түсініктері ұғынылатын және шынайы маңызды құндылықтарға да жатады.

Жастардың құндылықтар мәселелері әрқашан өзекті болып табылады. Олардың құндылықты бағдарларынан көп нәрсе тәуелді, ең алдымен, болашақ мамандық, болашақ жұмыс, өз бетінше өмір сүру мен ересектер қоғамына бейімделу туралы олардың шешімдері.

Құндылықты бағдар – бұл әлеуметтену барысында қоғам өмірінің нормалары, егер ол сол нормалардан бас тартпаса, тұлғалық құндылықтарға айналатын, жастардың әлеуметтену үдерісінің нәтижесі.

Әр түрлі деңгейде, бірақ барлық жағдайларда трансформация адамдардың экономикалық, саяси, әлеуметтік, рухани сфераларын, өмір сүру жағдайларына әсерін алып келді. Жастардың көп бөлігі қоғамдық еңбекке жанама түрде

катысты болса да, жоғары оқу орнындарында оқу арқылы, жоғарыда айтылған мәселелер қоғамға алып келген әсеріне түседі [3].

Ғылымда мемлекеттегі әлеуметтік-экономикалық жағында болған түбегейлі өзгерістер, жастардың құндылықты бағдарының келісілмеуіне және құндылықты құрылымның дифференциациясының жаңа түріне алып келеді. Қарастырылатын дифференциацияда келесілерді ажырата білу керек:

1) Бар құндылықты бағдарларға негативті қарау (белгілі нормалардың бар екенін біле тұра, оларға негативті қарайтын қоғамның күйі);

2) Терминалды құндылықты бағдарларға сүйену (жанұя, білім, материалды жағдай, беделді мамандық, денсаулық, достарымен қарым-қатынас және т.б.). Кейбір зерттеуші-ғалымдар терминалды құндылықтарды бірінші орынға қою, өмірдің қатан дағдарысты жағдайларына әлеуметтік-мәдени реакция ретінде қарастыру керек деп айтады [7].

Қазіргі заманғы жастардың құндылықты бағдарлары бір біріне әсер ететін, өзара байланысты құндылықтар жүйесін құрайды. Олардың қатарына «мойындау, құрмет», «басқарушы жұмыс», «сәттілік» және «кең қрам-қатынас ауқымы» жатады. Бұл бірқатар авторлардың зерттеулерімен дәлелденеді (Р.Х. Шакуров, О.А. Аникеев, И.М. Городецкая, М.Г. Рогов және т.б.).

Берілген құндылықтарды бастылар ретінде жастардың таңдауы түсінікті, ол олардың негізгі іс-әрекеті мен өмір образы спецификасынан шығып отыр. Жастар сенімділік пен іс-әрекет еркіндігіне иеленуге ұмтылады [6].

Ал Л.Б. Юшкова жастардың құндылықтарын зерттей отырып, құндылықты-мақсаттарын анықтаған: махаббат және отбасы, жақсы және адал достар, қызықты жұмыс, мемлекеттегі бейбітшілік жағдай, денсаулық, әлеуметтік белсенділік, таным және шығармашылық мүмкіншіліктері.

О.В. Гавриловамен жүргізілген зерттеулерде, жастар мақсаттарына жету үшін құрал ретінде «білімділік», «кез-келген істі аяғына дейін сәтті аяқтау», «рухани деңгейде жақын адамдармен араласу» және «берік ерікті» таңдайды. Бұлардан басқа да жастардың құндылықтар мәселесіне көптеген зерттеулер жүргізілген. Солардың барлығын қарастыра отырып, қазіргі заманғы жастардың жалпыланған бейнесін сипаттауға болады: өзіне сенімді, өзін қызықтыратын жұмысқа ұмтылатын, өзінің жеке дамуымен айналысатын; маңызды мақсаттарға жетуде бәсекеге қабілеттілікті пен шығармашылықты құрал ретінде санайтын; еркіндікті бағалайтын, басқа адамдармен жақсы қарым-қатынастың болуын қажет ететін және авторитаризмнен бас тартатын болып табылады [4].

Жастар ерекше әлеуметтік-демографиялық топ ретінде психологтар, әлеуметтанушылар және т.б. зерттеулерінде жүр, себебі, дәл солар, жалпы қоғамның дамуын анықтайтын өзгерістердің индикаторлары болып табылды.

Әдебиеттер

1. Асмолов, А. Г. Психология личности: Принципы общепсихологического анализа. – М.: Смысл : ИЦ «Академия», 2002. – 416с.

**Халықаралық ғылыми-практикалық конференция
«Қазақстандағы практикалық психологияның қалыптасу тарихы мен даму перспективасы»**

2. Афанасьева, А. П. Символ как средство диагностики ценностно-смысловой сферы личности: дис... канд. психол. наук. – М., 2002. – 149с.
3. Здравомыслов, А. Г. Потребности. Интересы. Ценности. – М.: Политиздат, 1986.
4. Карпушина, Л. В. Психология ценностей российской молодежи / Л. В. Карпушина, А. В. Капшов. – Самара: Изд-во СНЦ РАН, 2009.
5. Сафияуллина, Л. З. Проявление ценностных ориентаций на осознаваемом и неосознаваемом уровнях. – Самара: Изд-во «Универс-групп», 2007. – с 155-162.
6. Шерковин, Ю. А. Проблема ценностных ориентаций и массовые информационные процессы // Психологический журнал. – 1982. – Т.3. – № 5 – С. 135-145.
7. Rokeach, M. The nature of human values. – N. Y., Free Press, 1973.

Жастардың құндылықтар әлемі, олардың бағдарлары, өмірлік мақсаттары қаншалықты зерттелгеніне байланысты, білім беру, жұмыс сфераларында өңделетін іс-шаралардың эффективтілігі тәуелді.

On how to study the world of values of today's youth, it was installed, life plans, largely depends on the effectiveness that are developed in the field of education, in work.

От того, насколько изучен мир ценностей современной молодежи, ее установки, жизненные планы, во многом зависит эффективность мероприятий, которые разрабатываются в области образования, в сфере работы.

**ПСИХОЛОГИЧЕСКИЕ ОСОБЕННОСТИ УДОВЛЕТВОРЕННОСТИ
БРАКОМ В МОЛОДОЙ СУПРУЖЕСКОЙ ПАРЕ В ЗАВИСИМОСТИ ОТ
ФАКТА СОВМЕСТНОГО ПРОЖИВАНИЯ С РОДИТЕЛЯМИ**

*Ефименко В.А.,
Кабакова М.П.*

Многими психологами удовлетворенность браком рассматривается как внутренняя субъективная оценка отношения супругов к собственному браку [1, с.5]. Субъективная удовлетворенность браком, являясь эмоционально-оценочным отношением супругов к семье, далеко не всегда соответствует объективному уровню эффективности ее функционирования. Ее можно представить по аналогии с известной формулой У. Джемса, раскрывающей содержание самооценки личности как отношение реальных достижений к ожидаемым. Тогда субъективная удовлетворенность браком будет определяться как отношение реальности выполнения партнером своих обязательств к ожидаемым, а причинами низкого уровня субъективной удовлетворенности браком будут либо неудовлетворенность адекватных потребностей супругов, либо нереалистические, чрезмерно завышенные ожидания в отношении брака и партнера. В случае низкой субъективной удовлетворенности браком корректировать надо либо реальное ролевое поведение и межличностную